

Asia: VN/27452/2020-OM-548

Julkisuuslain salassapitoperusteiden uudistustarpeiden kartoitus

Lausunnonantajan lausunto

Mitkä ovat mielestänne nykyisten julkisuuslain 24 §:n salassapitoperusteiden kehittämistarpeet? Puuttuuko nykyisistä salassapitosäännöksistä jotain olennaista? Kuvailkaa ja perustelkaa kehittämistarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Turvallisuutta, onnettomuuksia ja poikkeusoloihin varautumista koskevia säännöksiä on tarkasteltava kriittisesti. Viranomaisille on mahdollistettava tarpeellinen ja riittävä mahdollisuus tukea turvallisuutta julkisuusolettamasta poiketen. Esimerkiksi, hyvinvointialueille on ilmennyt epäselvyyttä pelkästään valmiussuunnitelmien julkisuudesta. Kriittiseen infraan, turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen liittyvät asiakirjat tulisivat olla salassapidon piirissä.

Julkisuuslain 24 § 7 ja 8 kohdat tulisi muotoilla uudelleen siten, että kohtaan 7 siirrettäisiin ja lisättäisiin soveltuvin osin kaikki varautumiseen, valmiussuunnitteluun, turvallisuuteen ja kriittiseen infrastruktuuriin tai muuhun toiminnan jatkuvuuteen ja turvallisuuden ylläpitoon liittyvät tiedot, jotka olisivat jatkossa selkeämmin salassa pidettäviä (myös CER-direktiivi HE 205/2024). Esimerkiksi valmiussuunnittelussa ei ole nykyisessä turvallisuusympäristössä tarkoituksenmukaista laatia erillistä yleistä osaa hyvinvointialueen kaltaisen kriittisen toimijan varautumisesta. Epäselvästä ja suppeasta turvajärjestelyt-termistä tulisi luopua ja korvata se yleisellä turvallisuus-termillä. Nykyisenkaltaisessa tilanteessa osittain julkiset varautumisen, valmiuden ja toiminnan jatkuvuuden tiedot voivat olla hyödynnettävissä sellaiseen haitalliseenkin tarkoitukseen, joihin niitä ei ole tarkoitettu. Myös kriittisen infrastruktuurin tietojen selkeämpää salausta tulisi harkita kirjattavaksi niin laajemmalla kansallisella tasolla kuin myös kriittisten toimijoiden ja organisaatioiden tai rakennusten sisäisten järjestelyiden osalta huomioiden mm. tähän liittyvän KHO:n päätöksen (KHO:2024:70). Näin esimerkiksi nykyisellään julkiset tiedot sellaisista teknisistä järjestelyistä, jotka eivät suoraan ole turvajärjestelyitä, mutta joilla voidaan paljastaa tai joita voidaan hyödyntää selvittäessä kriittisen toimijan heikkouksia, voitaisiin selkeämmin ja ilman tulkintaa salata.

Lisäksi julkisuuslain 24 §:n 8 kohtaan tulee lisätä häiriötilanteisiin varautumista koskevat asiakirjat. Nykyisessä laissa tässä kohdassa mainitaan vain asiakirjat, jotka koskevat onnettomuuksiin ja poikkeusoloihin varautumista, väestönsuojelua sekä turvallisuustutkintalain mukaista tutkintaa.

Nykyinen lain kohdan muotoilu ei kata esimerkiksi tahallisesti aiheutettuja normaaliolojen häiriötilanteita, joihin viranomaiset kuitenkin varautuvat.

Viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän asian ilmoittajan henkilöllisyys tulisi kirjata selkeämmin salassa pidettäväksi tiedoksi ja tätä ehdotettua tarkennusta on pidettävä kannatettavana. Puhelinnumeron, osoitteen ja muiden yhteystietojen lisäksi ilmoittajan henkilöllisyyden salaaminen tulisi kirjata selkeästi kattamaan vähintään virallisen syytteen alaisesta rikoksesta ilmoittamisen, muille valvontaviranomaisille mahdollisista epäkohdista ilmoittamisen sekä muut vastaavat tilanteet, joissa ilmoittajalla ei ole muuta, kuten todistamiseen liittyvää osallisuutta asiaan, mutta jossa selkeästi kirjattu salassapitoperuste voisi rohkaista laatimaan muutoin pelon vuoksi laatimatta jäädyn tarpeellisen ilmoituksen. Ilmoittajan suojelun vahvistaminen selkeillä kirjauksilla on kannatettavaa ja parantaa tehokkaan valvonnan mahdollisuuksia.

Erikseen salassa pidettäväksi tiedoksi voisi harkita kirjattavan myös julkisten organisaatioiden sisäiselle tarkastukselle tai muulle vastaavalle taholle epäkohdasta ilmoittavan henkilön henkilöllisyyttä silloin, kun ilmoitusta epäkohdasta ei laadita hyödyntäen ilmoittajansuojelulain alaisuuteen kuuluvia jo salassa pidettäviä järjestelyitä hyödyntäen.

Liikesalaisuuksia ja siihen liittyvää vahinkoedellytystä tulisi arvioida. Tietopyynnöt saattavat koskea laajoja materiaaleja, jossa osapuolena on useita hyvinvointialueen sopimuskumppaneita. Mikäli sopimuskumppani ilmoittaa, että jokin asia/yksityiskohta on liikesalaisuus niin sen perustetta on usein vaikea arvioida ilman lisäselvitystä. Säännösten tulisi olla yksiselitteisiä siten, että muun muassa tietopyyntöjen käsitteleminen niitä soveltaen olisi sujuvaa eikä aiheuttaisi tarpeettomia riitaisuuksia säännösten oikeasta tulkinnasta.

Julkisuuslain 24 § 1 mom. 21-kohta sääntelee tutkimukseen liittyvien asiakirjojen salassapitoa. Pirkanmaan hyvinvointialue toimii yliopistollisena sairaalana ja tutkimuksen toteuttaminen on hyvinvointialueen lakisääteinen tehtävä. Käytännössä ongelmia on tuottanut tulkintatilanteet ko. säännöksen osalta, missä tilanteissa asiakirjan luovuttaminen, esim. toimeksiantosopimusten sisällöt, voisi aiheutua haittaa tutkimuksen tai kehittämistyön toimeksiantajalle. Samalla on arvioitava liikesalaisuuden suojaa (20-kohta). Ongelmallisuuden tuottaa käytännössä se, ettei hyvinvointialuetta pidetä luotettavana kumppanina mm. kansainvälisissä tutkimussopimuksissa, mikäli tietoja luovutettaisiin kolmansille osapuolille. Tämä saattaa aiheuttaa sen, että hyvinvointialueen lakisääteisen tehtävän tuottaminen vaarantuu ja siten voi myös vaarantua Suomen asema kansainvälisissä tutkimuksissa.

Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), millaisia muutoksia tämä edellyttäisi salassapitoperusteisiin? Kuvaile ja perustelkaa muutostarvetta mahdollisimman konkreettisesti.

Mikäli asia etenisi lainsäädäntöön, tulisi asianmukaiset viittaukset julkisomisteisiin yhteisöihin merkitä lainsäädäntöön. Liikesalaisuuden määritelmää olisi tarkasteltava erityisesti julkisomisteisten

yhteisöjen sekä niihin aiheutuvien mahdollisten haittavaikutuksen näkökulmasta. Eli onko haittavaikutuksen ulottuvuutta sovellettava myös omistajayhteisöön.

Oletteko tunnistaneeet tietojen tai asiakirjojen salassapitoa koskevaa erityislainsäädäntöä, joka on ristiriidassa julkisuuslain salassapitosäännösten kanssa? Jos julkisuuslain soveltamisalaa muutettaisiin mietinnössä ehdotetulla tavalla (Oikeusministeriön julkaisuja 2023:32, lakiehdotuksen 5 §), aiheutuisiko soveltamisalan muutoksesta konkreettisia ristiriitoja nykyisen erityislainsäädännön kanssa tai tarvetta tarkentaa erityislainsäädäntöä?

Nykyisellään asiakas- ja potilastietojen erillinen salassapitosääntely kieltää julkisuuslakia tiukemmin tietojen luovuttamisen sellaisissa asiakkaiden ja potilaiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluyksiköissä toisilleen kohdistamista rikoksista, jotka eivät ole törkeitä. Ristiriitaista erityislainsäädäntöä tulisi harkita muokattavaksi siten, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimijalla olisi samaan tapaan oikeus luovuttaa poliisille rikoksesta epäillyn henkilön tunnistetiedot, kuten nimen, myös sellaisissa tapauksissa, joissa rikoksen kohteena on ollut toinen asiakas tai potilas, ja rikos on tapahtunut sosiaali- tai terveydenhuollon palveluyksikössä. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijalla on vastuu hoidossa tai asioimassa olevien asiakkaiden ja potilaiden sekä oman henkilöstönsä turvallisuudesta ja tämän vastuun perusteella olisi tarkoituksenmukaista turvata rikoksen uhriksi joutuneen asiakkaan tai potilaan oikeusturva paremmin rikoksesta epäillyn nimen luovuttamisoikeudella poliisille myös muissa kuin törkeissä rikoksissa ja sellaisissa tilanteissa, joissa henkilökunta tai poliisi ei saa tekijää verekseltään kiinniotettua eikä uhrilla ole tietoa tekijästä. Luovutusoikeuden tulisi toteutua vähintään sellaisessa tilanteessa, jossa rikoksen uhriksi joutunut taho haluaisi itse edistää rikosasiaansa tai jossa uhri ei kykene itse ajamaan asiaansa esimerkiksi terveydentilansa vuoksi.

Edellä mainitun perusteella julkisuuslain, asiakastietolain ja oikeudenkäymiskaaren (todistamisvelvollisuus) koskevilta osin tulisi suorittaa tarkastelua, etteivät ne olisi ristiriidassa keskenään.

Moksén Heidi

Pirkanmaan hyvinvointialue - Juhani Sand, vs. hyvinvointialuejohtaja